

«НАКЦЮРНЫ: ПЯЦЬ ГІСТОРЫЙ ПРА МУЗЫКУ І ЗМЯРКАННЕ» КАДЗУА ІСІГУРА: МУЗЫЧНАЕ ЦІ/ЛІТАРАТУРНАЕ

А. Д. Арабіна

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск;

anastasiya4855@mail.ru;

наук. кір. – Г. М. Бутырчык, канд. філал. навук, дац.

У артыкуле вызначаецца роля музыкі ў кампазіцыйнай пабудове зборніка апавяданняў «Накцюрны: пяць гісторый пра музыку і змярканне» (*Nocturnes: Five Stories of Music and Nightfall*, 2010), яе значнасць у адлюстраванні адносін герояў і працы памяці. Музыка стварае атмасферу настальгіі, і горка-салодкія ўспаміны, якія выклікае такая музыка, робяць яе прыдатнай для стылю Кадзуа Ісігура. Акрамя таго, музыка перадае настрой аповеду і тым самым выяўляе цэнтральную драму гісторыі.

Ключавыя словы: музыка; ноч; накцюрн; драма гісторыі; фарс; меланхолія; памяць; адносіны.

У 2010 годзе адзін з самых знакамітых пісьменнікаў сучаснасці Кадзуа Ісігура дорыць нам свой першы цыкл кароткіх апавяданняў «Накцюрны» (*Nocturnes*, 2010): пяць бліскуча захаваных, узаемазвязаных гісторый, у якіх музыка з'яўляецца яркім і неад'емным персанажам.

Зборнік «Накцюрны», хоць і больш заснаваны на паўсядзённым вопыце, чым апошнія раманы пісьменніка, афарбаваны пачуццём дзіўнага, сумнага і, што нова, гумарыстычнага. Ён азагалоўлены як «Пяць гісторый пра музыку і змярканне» (*Five Stories of Music and Nightfall*). Кожная гісторыя – пра музыку, а дакладней пра музыкантаў, і аспект «наступу ночы» звязаны з заканчэннем альбо адносін, альбо імкненняў [4].

Запал або неабходнасць, ці часта няпростая камбінацыя таго і іншага, вызначае месца музыкі ў кожным з апісаных жыццяў. І, так ці інакш, музыка прыводзіць героя часам да прасвятлення – ці то камічнага, ці то трагічнага, – часам да разумення, якое выслізгвае са свядомасці.

Як і многія шырока вядомыя раманы Кадзуа Ісігура, «Накцюрны» апісваюць прыроду зменлівых адносін, часу, рэальныя і ўяўныя няўдачы, наступствы адкладзеных мараў, пачуцці адчужэння і ціхае, паступовае ўнутранае разбурэнне, якое ўзнікае, калі ісціна адмаўляецца занадта доўга, але робяць гэта з больш стрыманымі жэстамі і меншай колькасцю разважанняў.

Кадзуа Ісігура ўжо звяртаўся раней да дадзеных праблем у больш буйных формах прозы, але тут ён для іх ўвасаблення аб'ядноўвае дзве стылістычныя лініі сваёй мастацкай літаратуры: сюррэалістычнае, наладжанае на распач пісьмо і вытанчаны, сузіральны самааналіз «Рэшты дня» (*The Remains of the Day*, 1989).

Кніга змяшчае ў сабе такія тэмы, як слава, каханне, сямейныя рознагалосці, немагчымасць дасканаласці, непазбежнасць шкадавання, шлюб па разліку, амбіцыі і «прыгажосць, радасць і сэнс музыкі»; яна паказвае ўчынкі, эмоцыі і ідэі персанажаў рэалістычнымі і яркімі, якія дзякуючы паўторным сустрэчам і дбайнаму вывучэнню могуць асвятліць іх значнасць, яснасць і сілу [3, с. 174–175], [10, с. 42–44], [11].

Вядома, тое, што робіць музычны нумар вялікім творамі, які выходзіць за рамкі моды, – гэта яго адметнасць, унікальнасць. Менавіта прыцягальнасць і ўплыў туманнай якасці Ісігура атрымоўваецца перадаць з досціпам і сэрцам у прадстаўленых апавяданнях.

Перадапошняя кніга пісьменніка, бясспрэчна, выходзіць за рамкі любой простаі класіфікацыі.

«Накцюрны» – гэта зборнік з пяці кароткіх апавяданняў, тэматычна звязаных меланхоліяй і настроем разважанняў, навеяных як музыкай, так і начным часам.

Накцюрн (з фр. – «начны») – невялікая музычная п’еса, часцей фартэпіянная, пераважна лірычнага, летуценнага характару. Накцюрнам у музычным свеце называюць невялікі інструментальны твор, лірычны змест якога звязаны з мастацкімі вобразамі начнога часу: начной прыродай і патаемнымі разважаннямі. Упершыню быў выкарыстаны для абазначэння кароткіх фартэпіянных эцюдаў ірландскім кампазітарам Джонам Філдам, але, безумоўна, самымі вядомымі з’яўляюцца накцюрны Фрыдэрыка Шапэна. Творы дадзенага жанру рамантычнай музыкі з уласцівым ім марудлівым і спакойным тэмпам звычайна маюць рэпрызную трохчастковую форму. Як правіла, у накцюрнах заключная частка паўтарае першую, хоць часта з невялікімі зменамі, а сярэдні падзел сваёй усхваляванасцю і дынамічнасцю супрацьпастаўляецца крайнім часткам. Сумная паэзія змрочнага святла, прывіднае ззянне месяца, ссоўваючы межы рэальнага, змяняюцца ў ахутаныя таямнічай смугой уяўленні, неаддзельныя ад асабістага пачуцця, ад ахапіўшага мастака настрою.

Накцюрн – запазычанае з музыкі аўтарскае абазначэнне (загалолак або падзагалолак) літаратурна-мастацкага твора на начныя тэмы. У літаратуры паняцце «накцюрн» падобнае да такіх тыповых для лірыкі перадрамантызму і рамантызму назваў, як «ноч», «начная п’еса», «начная аповесць» [13]. Кола вобразаў накцюрна звычайна ахоплівае змрочныя разважанні аб жыцці і смерці, лірычныя карціны начной прыроды, містычныя і любоўныя перажыванні. Росквіт накцюрна быў звязаны з паэтычным усхваленнем ночы як моманту найвышэйшага эмацыйнага ўздыму, як сімвала прыгожых, узнёслых праяў чалавечай душы або «радасці пакуты». Сярод любых жанраў чыстай музыкі, звязаных з лірыкай, накцюрн рэльефна вылучаецца як галіна сузірання, чаму падпарадкаваны цэлы комплекс жанравай стылістыкі: павольны тэмп, пераважна экспазіцыйны тып выкладу, багацце вар’іравання, павышаная рытмічная

рэгулярнасць, разнастайныя віды сіметрыі, якія ўраўнаважваюць форму. Слоўнік Merriam-Webster вызначае накцюрн як «a work of art dealing with evening or night; especially: a dreamy pensive composition for the piano» [8].

Зборнік падзяляецца на пяць асобных частак: «Зорка эстрады» (Crooner), «І ў буру і ў ясныя дні» (Come rain or come shine), «Молверн-Хілз» (Malvern Hills), «Накцюрн» (Nocturne) і «Віяланчэлісты» (Cellists).

Сапраўды, чатыры з пяці аповедаў кнігі датычацца музыкантаў, у той час як у пятым прадстаўлена пара, аб'яднаная і падзеленая агульнай любоўю да песень. Уступная гісторыя адбываецца ў асноўным ноччу, як і некаторыя іншыя. Над усімі гісторыямі лунае ўсведамленне надыходу ночы, старэння і зменлівасці. Але змярканне, якое Ісігура мае на ўвазе, больш метафарычнае: наступ цемры ўзросту і згасанне надзей юнацтва супрацьпастаўленыя тым, чые імкненні ўсё яшчэ ярка гараць, – маладым, дурным, яшчэ не расчараваным.

«Музыка – гэта мастацтва паглыблення. Падобна да вады, якую можна адчуць, толькі выпіўшы яе ці прамокнуўшы; смакаванне музыкі мітусіцца толькі ў розуме. Напісанне (або чытанне) музыкі выводзіць нас за межы таго месца, дзе мы яе перажываем, сапраўды гэтак жа, як назіральнік за ракой стаіць на беразе. Ісігура заваблівае сваіх апавядальнікаў ад першай асобы на зманліва ціхі бераг, каб лепш супрацьстаяць ім з вірам у цэнтры кожнай гісторыі» (пераклад з англійскай тут і далей мой. – А. А.) («Music is an art of immersion. Like water – which can be experienced only through drinking it or actually getting wet – the suggestion of music ripples only in the mind. Writing (or reading) about music puts us outside the place where we experience it, in the same way that a watcher of rivers stands on the shore. Ishiguro, like a consummate outsider, lures his first-person narrators onto a deceptively quiet bank, the better to confront them with the whirlpool at the center of each story») [7]. Ці то гітарыст, які павінен сысці за італьянца, ці саксафаніст з класічнай адукацыяй, але які пайшоў у камерцыйную адстаўку, ці герой, які распавядае гісторыю творчых памкненняў іншага музыканта, ці малады аўтар песень, які застаецца адданым рамяству, – кожны апавядальнік чужы, ён выпадкова сутыкаецца з цэнтральнай драмай гісторыі.

У цэнтры кожнага «руху» – апавядальнік-музыкант, які пераносіць чытача з венецыянскіх плошчаў на Молверн-Хілз, з моднай лонданскай кватэры ў гатэль Лос-Анджэлеса. Кожны апавядальнік знаходзіцца на розным этапе ўласнага (музычнага) жыцця, з рознымі адценнямі бунту, шкадавання і асабістага зману, якія распаўсюджваюцца па ўсіх гісторыях. Чытачу прапануецца драбнютка, часта ўяўна нязначны фрагмент жыцця кожнага з расказчыкаў. У падманліва звычайнай прозе Ісігура даследуе лагуны музычнай апантанасці. У гісторыі «Молверн-Хілз» (Malvern Hills), напрыклад, драма разыгрываецца паміж жонкай і мужам, чыя доўгая музычная кар'ера была заснавана на ігнараванні асабістай цаны шлюбу.

Смешны фарс загатоўнай гісторыі робіць утоены смутак у кожнага з герояў яшчэ больш вострым. У пяці гісторыях Ісігура даследуе варыяцыі спакусаў, з якімі сутыкаюцца выканаўцы: адмаўляць уласную чалавечнасць дзеля мастацтва, дзеля кар’ернага росту.

Як і ў выпадку з выдатным музычным творам, апавяданні спрабуюць стварыць атмасферу, на якую чытач мог бы спраецываць уласныя пачуцці. Неадпаведнасць паміж тым, што абяцае музыка, і тым, што дае жыццё, выдатна ўпісваецца ў меланхалічную атмасферу многіх раманаў Ісігура. Персанажы не выклікаюць дастаткова моцнага рэзанансу, усе яны распавядаюць аднолькавымі галасамі і пакутуюць ад аднаго і таго ж недахопу – немагчымасці эмацыйнай блізкасці з незнаёмымі, як аказваецца, людзьмі. Пчырк Ісігура гладкі. Гісторыі пераходзяць ад фарсу да меланхалічнага рэалізму. У цэлым, пачуццё меланхоліі навісае над «Накцюрнамі», і кожная гісторыя паказвае зламанае жыццё ў вырашальны момант.

«Зорка эстрады» (*Crooner*), першая гісторыя, і «Віяланчэлісты» (*Cellists*), апошняя, таксама адлюстроўваюць адна адну. Першая гісторыя малое паспяховага спевака, які збіраецца атрымаць развод напрыканцы яго кар’еры, а ў апошняй гісторыі паказаны будучы віяланчэліст, чыя кар’ера так і не пачалася і які збіраецца ажаніцца. Іншымі словамі, кніга мае сіметрычную структуру са слаба звязанымі гісторыямі, якія зыходзяць ад цэнтра (хоць персанаж з «Зоркі эстрады» ўскладняе сітуацыю, зноў з’яўляючыся ў «Накцюрне» (*Nocturne*)). Мэта, відаць, палягае ў тым, каб нагадаць чытачу, што кожная гісторыя ёсць толькі часткай агульнай задумы: мы павінны чытаць іх як варыяцыі на адны і тыя ж тэмы і матывы, а не як асобныя кампазіцыі.

Тая ці іншая версія трыкутніка (праблемнай пары і іншага назіральніка) – праступае ў кожнай з гісторый. Тое ж самае адбываецца і з галаваломкамі, якія тычацца жыццёвага выбару і артыстычнай кар’еры. У «Зорцы эстрады» стары артыст разводзіцца з жонкай, якую кахае, каб зладзіць вяртанне ў музычны свет: гэтага патрабуюць правілы шоў-бізнэсу. Калі Ліндзі Гарднер (былая жонка спевака) зноў з’яўляецца ў «Накцюрне», яна энергічна абараняецца ў спрэчцы аб дамаганнях на ўзнёслую адоранасць і мітуслівую пасрэднасць: «Вы не бачыце, што ёсць мноства іншых людзей, якім пашанцавала менш за вас, якія па-сапраўднаму старанна працуюць, каб заняць сваё месца ў свеце» («You don’t see there’s a whole lot of other people weren’t as lucky as you who work really hard for their place in the world») [5]. У «Віяланчэлістах», наадварот, самаабвешчаная віртуозка, аказваецца, ніколі не вучылася граць. Але ў той час як у некаторых гісторыях ёсць сюжэтныя зачэпкі, героі далікатна абыходзяць свае тэмы. Прасвятленняў не бывае, а канцэнтрацыя на музыкантах стварае дадатковы пласт двухсэнсоўнасці, паколькі чытач не можа ацаніць навыкі музыкантаў або іх адсутнасць.

У «Віяланчэлістах» – апошняя вытанчаная гісторыя з новай калекцыі Кадзуа Ісігура, амерыканка выдае сябе за сусветна вядомую віяланчэлістку і згаджаецца навучаць шматабязцальнага маладога венгра ў гасцінічным нумары ў неназваным італьянскім горадзе. Неўзабаве высвятляецца, што яна наогул не ўмее граць на віяланчэлі: проста верыць, што ў яе ёсць патэнцыял стаць вялікай віяланчэлісткай: «Вы павінны зразумець, я віртуоз. Але я той, каго яшчэ трэба будзе раскрыць» («You have to understand, I am a virtuoso. But I'm one who's yet to be unwrapped») [5]. Для яе, як і для многіх іншых персанажаў кнігі, музыка ўяўляе сабой ідэальнае «Я», якое мае мала агульнага з рэальнасцю. У рэшце рэшт яна выходзіць замуж за чалавека, якога не кахае, у той час як малады венгр уладкоўваецца на другарадную працу, гуляючы ў камернай групе ў рэстаране гатэля. Яны абодва не рэалізуюць сябе. Ісігура спачувае гераіні, якая лічыць сябе віртуознай віяланчэлісткай, але не адважваецца праверыць гэта, навучыўшыся граць. К. Ісігура тлумачыць, пішучы пра свой досвед: «Многія мае сябры знаходзяцца ў такой сітуацыі. Яны з дзяцінства былі перакананыя, што геніі. Памятаю, як адзін сябар аднойчы напісаў мне: “Ці ёсць жыццё па-за патэнцыялам?” У яго быў адзін з гэтых самых цяжкіх крызісаў, і часам вы становіцеся залежным ад ідэі, што ў вас каласальны патэнцыял. Я прытрымліваюся дадзенай пазіцыі, бо спачуваю людзям, якія сапраўды хочуць нешта зрабіць, але проста не валодаюць тэхнікай» («A lot of my friends are in that situation. They've been convinced since they were young that they were geniuses. I remember one friend wrote to me once, with a quote saying, is there life after potential? He was having one of these great crises, and sometimes you get addicted to the idea that you have tremendous potential. It's a position I feel a lot of sympathy for, because – well I have a lot of sympathy for people who do want to do something. They just don't have the technique») [1].

Гэта, мабыць, тое, што больш за ўсё звязвае гэтыя гісторыі: канфлікт паміж жыццём рэальным і ўяўным, якое дае музыка: «Як бы тое ні было, жыццё прынясе дастаткова расчараванняў, калі на вяршыні ў вас ёсць такія мары, як гэтая» («As it is, life will bring enough disappointments, if on top, you have such dreams as this») [5]. Музыка ў большасці гісторый здаецца выпадковай, як быццам гэта акуратная прызма, праз якую можна даследаваць чалавечыя адносіны, а не нешта ўнутранае ў тым выглядзе, у якім яно, як відаць, павінна быць. Тым не менш, ёсць цікавыя разважанні аб месцы музыкі ў фарміраванні памяці і адносін [12].

Пасля шасці раманаў «Накцюрны» – першы зборнік апавяданняў Ісігура, адносна якога пісьменнік сцвярджае: «Я не прэтэндую на тое, каб звацца аўтарам кароткіх апавяданняў, і я не ўпэўнены, ці правільна гэта раблю; я проста пішу кнігу амаль як раманіст. Гэта гучыць вельмі прэтэнцыёзна, але ведаеце, некаторыя музычныя формы, напрыклад, санаты, падаюцца асобнымі музычнымі творами, але ідуць разам» («I don't claim to be a short story writer, and I have no idea if I'm doing it properly; I'm

just writing this almost like a novelist. It sounds very pretentious, but you know some music forms, like sonatas, you get five what seem like totally separate pieces of music but they go together») [1]; «Не, гэта не раман. Я не хацеў, каб гісторыі перапляталіся, як у рамане. Так што гэта кароткія апавяданні. Але я заўсёды казаў, што не хачу, каб яны публікаваліся асобна, не хачу, каб яны падзяляліся. Я думаю, што гэта крыху неразумна з майго боку, таму што яны, верагодна, працавалі б і па адным, але асабіста я заўсёды думаў пра іх як пра адну кнігу. Гэта проста кніга белетрыстыкі, якая выпадкова была падзелена на пяць частак» («No, it isn't a novel. I didn't want the stories to interweave as they would in a novel. So yes, they're short stories. But I've always said I don't want them published separately, I don't want them split up. I think that's a bit unreasonable of me because they would probably work alone, but I personally always thought of them as a single book. It's just a fictional book that happens to be divided into these five movements») [1]. Пісьменнік параўноўвае кнігу з альбомам, дзе песні змешчаныя побач пад адной вокладкай.

Хоць персанажы часам абцяжараныя эгаістычнымі матывамі або паўтаральнымі сцэнарамі, барацьба, якую яны адчуваюць, падкрэслівае выкарыстанне музыкі як бальзаму – ідэя, якая змяшчаецца ў кожнай з гісторый. Ісігура нагадвае нам, што песні могуць лёгка стаць сродкам перадачы ўспамінаў, кароткачасовымі формамі ўцёкаў, або фонам для кульмінацыйных момантаў.

Накцюрны Ісігура, відавочна, не спроба выставіць напаказ музычных веды (пісьменнік спрабаваў у маладосці стаць музыкантам). Яны дэманструюць глыбокае разуменне каштоўнасці генія.

Персанажы сучаснай мастацкай літаратуры часта пакутуюць ад прасвятлення. Збольшага тое, што робіць Кадзуа Ісігура такім асвятляльным, заключаецца ў тым, што ён пакідае прасвятленне чытачу. Мы выходзім з пачуццём, як быццам перажылі азарэнне, якое выслізгвае ад персанажаў, як быццам мімаходам убачылі абрысы іх жыцця і, магчыма, нешта важнае ў самім жыцці. Персанажы, тым часам, павінны задавальвацца сапраўдным, але эфемерным суцяшэннем, якое дае музыка, і, калі ім пашанцуе, эфемернымі сувязямі з іншымі людзьмі.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Aitkenhead, D.* Kazuo Ishiguro : 'There comes a point when you can count the number of books you're going to write before you die. And you think, God, there's only four left' [Electronic resource] / D. Aitkenhead. – The Guardian, 2009. – Mode of access: <https://www.theguardian.com/books/2009/apr/27/kazuo-ishiguro-interview-books>. — Date of access: 18. 11. 2021.
2. *Fleming, T.* Heartbreak in five movements [Electronic resource] / T. Fleming. – The Observer, 2009. — Mode of access: <https://www.theguardian.com/books/2009/may/09/kazuo-ishiguro-nocturnes>. — Date of access: 18. 11. 2021.
3. *Garrett, D.* Rev. of Nocturnes : Five Stories of Music and Nightfall, by Kazuo Ishiguro / D. Garrett. – Review of Contemporary Fiction. – 2009. – 29.3 – pp. 174 – 75.

4. *Guerin, C.* Nocturnes : five stories of music and nightfall by Kazuo Ishiguro [Electronic resource] / C. Guerin – 2009. – Mode of access: <https://www.popmatters.com/kazuo-ishiguro-nocturnes>. – Date of access: 28. 04. 2022.
5. *Ishiguro, K.* Nocturnes : Five Stories of Music and Nightfall [Electronic resource] / K. Ishiguro. – Mode of access: <https://onlinereadfreenovel.com/kazuo-ishiguro/34883-nocturnes-five-stories-of-music-and-nightfall.html>. – Date of access: 18. 11. 2021.
6. *Jollimore, T.* ‘Nocturnes : Five Stories of Music and Nightfall’ by Kazuo Ishiguro [Electronic resource] / T. Jollimore. – Los Angeles Times, 2009. – Mode of access: <https://www.latimes.com/entertainment/la-ca-kazuo-ishiguro20-2009sep20-story.html>. – Date of access: 28. 04. 2022.
7. *Mallon, H.* Review : Nocturnes: Five Stories of Music and Nightfall, by Kazuo Ishiguro [Electronic resource] / H. Mallon. – 2010. – Mode of access: <https://fictionwritersreview.com/review/nocturnes-five-stories-of-music-and-nightfall-by-kazuo-ishiguro/>. – Date of access: 28. 04. 2022.
8. Merriam-Webster Dictionary [Electronic resource] Mode of access: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/nocturne>. – Date of access: 28. 04. 2022.
9. *Reardon, P.* Book review : Nocturnes – Five Stories of Music and Nightfall, by Kazuo Ishiguro [Electronic resource] / P. Reardon. – 2013. – Mode of access: <https://patricktreardon.com/book-review-nocturnes-five-stories-of-music-and-nightfall-by-kazuo-ishiguro/>. – Date of access: 28. 04. 2022.
10. *Robson, L.* “Laughter in the Dark.” Rev. of Nocturnes : Five Stories of Music and Nightfall, by Kazuo Ishiguro / L. Robson. – New Statesman, 2009. – pp. 42 – 44.
11. *Shaffer, Brian W.* Understanding Kazuo Ishiguro / Brian W. Shaffer. – Columbia : University of South Carolina Press, 1998. – 160 p.
12. *Yu-min, H.* The IAFOR Academic Review / H. Yu-min. – National Changhua University of Education, 2015. – Volume 1. – Issue 3. – pp. 7 – 13.
13. Литературный словарь [Электронны рэсурс] Рэжым доступу: <http://niv.ru/doc/dictionary/literary-dictionary/fc/slovar-205.htm>. – Дата доступу: 28. 04. 2022.
14. Новый словарь иностранных слов [Электронны рэсурс] – EdwART, 2009. – Рэжым доступу: <https://slovaronline.com/browse/91b9ee8a-3203-308b-b6dc-a4ba09c57814/%D0%BD%D0%BE%D0%BA%D1%82%D1%8E%D1%80%D0%BD>. – Дата доступу: 28. 04. 2022.